

A Soproni Szemle 50 éve

A Soproni Szemle 1955 második felében ismét megjelent, sok izgalom és huza-vona után. Az a lelkesedés, ami az előkészületeket és a gyors akciókat jellemezte, a város vezetésének és az értelmiség elitjének volt köszönhető. Erről tanúskodnak a Szemle körüli levelek százai.¹

A Soproni Szemle újjáélesztése a város élni akarását jelentette. Az újrainduló folyóirat a háború előtti helytörténeti kutatások folytatását, illetve annak szélesebb körű és országos szintű művelését tűzte ki célul. Sopron a háború után igyekezett ismét országos jelentőségű kulturális központtá válni. Az Ünnepi Hetek felélesztése arra sarkallta a város polgármesterét, Bognár Dezsőt, hogy a Szegedi Ünnepi Játékokhoz hasonló rendezvényhez nyerjen kormánytámogatást. Erről maga Bognár Dezső nyilatkozott szóban és írásban is. Hosszadalmas előkészítés után került sor 1949-ben személyes találkozására Révai Józseffel, aki akkor a kulturális ügyek legfőbb irányítója volt a kommunista pártban és a kormányban is. Hivatalában asztalánál ülve fogadta Sopron város polgármesterét, állva hagyta kérésének előterjesztése alatt. A látogatás célja az volt, hogy állami támogatással a Soproni Ünnepi Játékokra szerezzon elvi hozzájárulást. A válasz elutasító volt, mondván, hogy az utolsó nyilas város erre ne számítson. Mire Bognár Dezső, aki régi illegális kommunista, koncentrációs táborból szabadult városi párttitkár volt, vette a bátorságot és megjegyezte: „de Révai elvtárs, a 'szegedi gondolat' is Szegeden született, mégis kap támogatást”. Tehát a múlt bűneiért, vagy vélt bűneiért, ne a jelent és a jövő nemzedékét sújtsa a hatalom. Ezzel vége is szakadt a megalázó kihallgatásnak.

1950-ben negyven évre kiható megrázkódtatás érte a várost, amikor megfosztották megyeszékhely rangjától. Elvették és Vas megyéhez kapcsolták a csepregi járást, Sopron járási székhellyé degradálódott, az új Győr-Sopron megye székhelyét pedig Győrben alakították ki. Az alárendeltség méltánytalan és igazságtalan volt a „leghűségesebb város”-sal szemben; ugyanakkor a város vezetése folyamatos maradt Bognár

¹ A Soproni Levéltár a Soproni Szemle levelezését a SL. XXVIII/13. 1-3 jelzet alatti dobozokban őrzi. A Soproni Levéltárban van letétbe helyezve Mollay Károly levelezése is. A Csatkai-hagyatékban fellelhető dokumentumokat a Soproni Múzeum Helytörténeti Gyűjteményében találhatjuk.

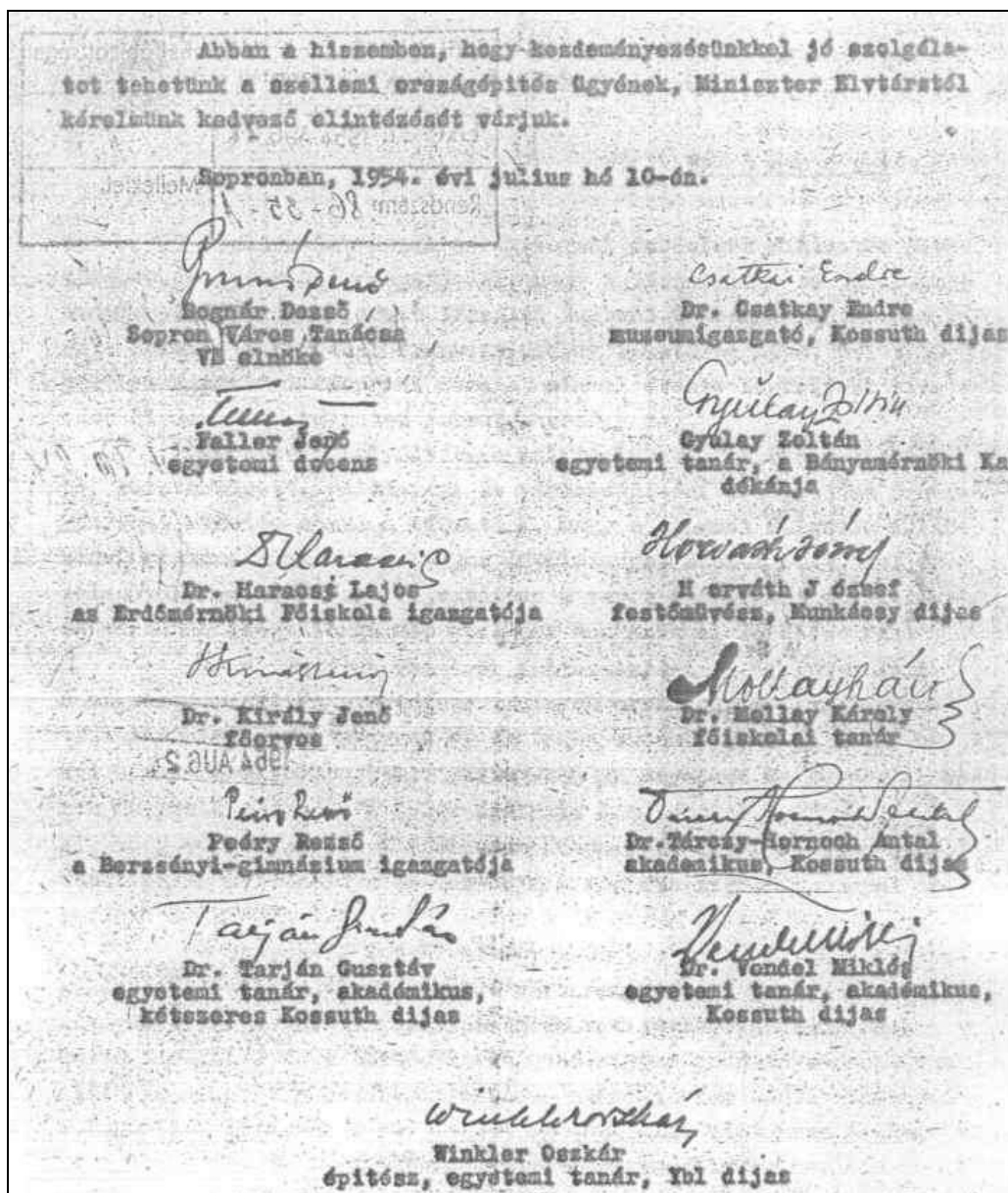
Dezső személyében, akit az első tanácsi választások során 1950-ben tanácselnökké választottak.

Már a két világháború között is az idegenforgalom fejlesztése volt az egyik remélt kitörési pont a város életének fellendítése érdekében. Kulturális és tudományos életének felkarolása, valamint Házi Jenő 13 kötetes oklevéltárának folyamatos kiadása 1921 és 1943 között országosan is kiemelkedő teljesítmény volt. Házi Jenő főlevéltárost a Magyar Tudományos Akadémia 1938-ban levelező tagjává választotta. A helytörténeti kutatásokat egy tudományos folyóirat, a Soproni Szemle megalapításával 1937-ben Heimler Károly városi főjegyző, a Városszépítő Egyesület elnöke hozta lendületbe. A Szemle arra törekedett, hogy a város története a nagyközönség számára is érthető megfogalmazásban lásson napvilágot. 1944-ben azonban a város érdeklődésétől és történetétől távol álló tanulmányok ráerőltetését nem vállalva megszűnt a folyóirat.

A Soproni Szemle újjáélesztését 1953 nyarán Mollay Károly javasolta várostörténeti előadásában a Soproni Ünnepi Hét keretében szervezett Soproni Nyári Egyetemen. Csatkai Endre a következőket írta a Szemle történetét áttekintő rövid feljegyzésében: „Hiányát erősen érezték a helyi kutatók, sőt a helytörténet másutt dolgozó munkásai is, több ízben sürgették életre keltését. 1953-ban Mollay Károly egy előadásában oly meggyőző erővel szállt síkra mellette, hogy a hallgatóság percekig tüntetett az eszme megvalósításáért; meg is volt az eredménye, a városi tanács végrehajtó bizottsága vette a kezébe az ügyet és 1955 [helyesen 1954 D. O.] közepén a Szemle újjászervezését megkezdték”.²

1954. júliusában a Városi Tanács elnökének vezetésével a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat Soproni Osztálya nevében tizenkét történeti kutató és egyetemi tanár Darvas József népművelési miniszterhez fordult, hogy már az év októberétől engedélyezze a Soproni Szemle megjelentetését. Az aláírók: Bognár Dezső, Csatkai Endre, Faller Jenő, Gyulay Zoltán, Haracsi Lajos, Horváth József, Király Jenő, Mollay Károly, Peéry Rezső, Tártsy-Hornoch Antal, Tarján Gusztáv, Vendel Miklós, Winkler Oszkár.

² Csatkai Endre feljegyzése a Soproni Szemle történetének alakulásáról. Valószínűleg Benda Kálmánhoz írott levél melléklete 1963 áprilisában. SL XXVIII/13. 1.

1. kép³

A népművelési miniszter egyetértett a felterjesztéssel, és átadta a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának, mint az engedélyek kiadására illetékes hatóságnak. A hivatal 1954. szeptember 9-i dátummal értesítette a Városi Tanács elnökét, hogy a felterjesztést átvette és a döntésről még szeptemberben értesíteni fogja.⁴

Az 1953-ban bekövetkezett politikai enyhülés, Rákosi Mátyás bukása, illetve Nagy Imre reformokat bejelentő programja éreztette hatását az egész országban. A má-

³ Darvas József népművelési miniszterhez írott felterjesztés a Soproni Szemle újbóli megjelentetése ügyében. 1954. július 10. SL XXVIII/13. 3.

sodik tanácsi választások nagygyűléseire 1954 novemberében került sor, így Sopronban november 14.-én. A Petőfi téren összegyűlt több ezres tömeg előtt Hegedűs András, az MDP Politikai Bizottságának tagja, a minisztertanács első elnökhelyettese tartott ünnepi beszédet, amelyben a város életével, jövőjével foglalkozott. A mezőgazdaság és az ipar fejlődéséről beszélt, hangsúlyozta a decentralizálás fontosságát. Itt jelentette be a Soproni Szemle megjelenéséről szóló határozatot: „A Soproni Városi Tanácsnak nagyon fontos feladata a város kulturális életének kifejlesztése, hiszen ezt a várost mindig magas kultúrigény jellemezte. Ezt kielégíteni – mégpedig a lehető legmagasabb fokon – a városi tanács legfontosabb feladata. E munka elősegítésére a népművelési minisztérium a városi tanács irányítása alá helyezte a városi kultúrházat, a minisztertanács pedig hozzájárult a Soproni Szemle újbóli kiadásához. Sopron Város Tanácsa a kultúra felvirágoztatásában használja fel a város haladó hagyományait.”⁵

Peéry Rezső „Levél Sopron sebeiről” című írása a Csillag 1954. novemberi számában jelent meg, véletlenül Hegedűs András soproni választási gyűlésével egyidőben. Sopron város mellőzöttségéről fejtette ki véleményét, példának hozva a Művelt Nép 1954. évi szeptember 13-i számát, mely hemzsegett a pontatlanságoktól, torzításoktól és hamisításoktól. A vidéki értelmiség szellemi tevékenységét a centralizálás elvei alá kényszerítő központi gyakorlat ellen emelte fel szavát, már 1946-ban, amikor „a szellemi decentralizálás szükségességéről” írt. 1954-es cikkében kiemelte az országosan is jelentős soproni műemléki topográfia hatalmas szakmai sikerét (1953), bár ennek ellenére az 1953 decemberében Sopronban rendezett Országos Műemlékvédő napok tanácskozásáról is csak „... egy jeges hangú hivatalos kommuniké emlékezett meg tíztizenkét sorban és aztán ismét csend lett Sopron körül.” A főváros és vidék közötti aránytalanságok megszüntetését követelő értelmiségi, a város életében aktív szerepet vállaló egyéniség alkalmasnak látszott az újjáélesztendő Soproni Szemle szerkesztőjének.⁶

A Tájékoztatási Hivatal október 15-i levelében kérte az engedélyokirat kiadásához szükséges adatokat, amelyeket az Igazgatási Osztály november 2-án terjesztett fel. Ebben a szerkesztő személyeként Peéry Rezső gimnáziumi igazgatót, tanácstagjelöltet és a Hazafias Népfrent Bizottságának tagját jelölte meg. Az első szám megjelenését az

⁴ SL XXVIII/13. 1.

⁵ Győr-Sopronmegyei Hírlap, X. évf. 1954. november 16. 1. p.

⁶ Peéry Rezső: Levél Sopron sebeiről. Csillag, 1954. november, 2172–2175. pp.

1955. év első negyedében határozta meg.⁷ Az előkészületek ütemére jellemző, hogy a Győr-Sopron megyei Nyomda Vállalat Soproni Telepétől már október 23-án árajánlatot kért és kapott az Igazgatási Osztály, miszerint a hat ív terjedelmű szám költsége kb. 5000 forint.⁸ A folyóirat megjelenését 1955. január 27-én kelt levelében engedélyezte a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala, felelős szerkesztőként Peéry Rezső gimnáziumi igazgatót jelölte meg.⁹ A Hivatal osztályvezetője, Lengyel Ferenc is támogatta a Szemle ügyét, mert már november 15-én folytatott személyes megbeszélésük alkalmával közölte Mollay Jánossal, hogy a végleges engedély megérkezéséig is megkezdhető a szerkesztés.¹⁰

A folyóirat anyagi alapjainak megteremtése érdekében 1954 novemberében hatalmas lendületet vett az előfizetők toborzása a városban, a tantestületekben, intézményekben, az egyetemen, a gyógyszertárakban, és természetesen Budapesten is.

⁷ SL XXVIII./13. 1.

⁸ uo.

⁹ uo. 13. 1; 13. 3.

¹⁰ uo.

Gyógyászok

NYILATKOZAT.

Alulírott kötelezem magamat arra, hogy a Soproni Szemle című folyóiratra előfizetek az 1955-ik évre évi 48.- Ft előfizetési áron, fizethető négy részletben is.

Sopron, 1955 február 22.

	Név:	Lakás:	Foglalkozás:
1.	Baditz György	Museum u 10	gyógyász
2.	Dr. Geréds Péter	Vörösmarty u 5	"
3.	Sodrói Sándor	Széllő u 31	gyógyász
4.	Lelovits György	4 Októberi u. 2.	gyógyász
5.	Mikolics Károly	Petőfi tér 2.	gyógyász
6.	Kántor Dezső	Marsócs u 14	"
7.	Nicolakirchner Anna	Lenin t. 23	"
8.	Gyöngyösi Péter	Művelődési h. 2	gyógyász
9.	Kolcsár Gyula	József u 24	"
10.	Liptay Tibor	Alsó t. u 18	"

Az aláírást közzéteszem

Sopron 1955. II. 1.

2. kép.¹¹

A nyomdai árajánlat után a klisék készítésére, a címlaptervek elkészítésére, a papírigénylés körüli engedélyek megszerzésére egy sor intézkedést tett dr. Mollay János, az Igazgatási Osztály vezetője.

Az előkészítés és szervezés kedvező állása lehetővé tette, hogy a Városi Tanács végrehajtó bizottsága elé kerüljön a Szemle ügye. A VB 1955. január 21-i ülésén az 5.

napirendi pont a város kulturális feladataival foglalkozott. Az első helyre került a Soproni Szemlééről készült beszámoló megvitatása. Mollay János foglalta össze a szervezés menetének fontos állomásait, és bejelentette, hogy a város a Minisztertanácstól megkapta az engedélyt a folyóirat megjelentetésére. Egyben közölte, hogy addig 400 előfizető jelentkezett, a helyi vállalatok pedig hirdetések feladásával kívánják támogatni a Szemle kiadását. Egy-egy szám költsége 10.000 forintot tesz ki 500 példány esetén, ez évi 40.000 forint, aminek a felét az előfizetési díjak, a másik felét a tanácsi hozzájárulás és a vállalati hirdetések fedezik. „A szerkesztőbizottság összeállítása kizárólag a tudományos színvonal szempontjainak szem előtt tartásával történt, kérem a szerkesztőbizottságnak az elfogadását.” Ennek összetétele a Darvas József miniszterhez küldött kérelem aláíróin kívül kiegészült Botvay Károly és Roller Kálmán egyetemi tanárokkal, valamint Takács Endre levéltár-igazgatóval és Verbényi László egyetemi docenssel, tehát tizennégy fő támogatását élvezhette Peéry Rezső felelős szerkesztő. „Rendelje el a vb, hogy a Szemle kiadásának és szerkesztésének részletes szabályait egy szervezési szabályzatban határozza meg az első szám kiadása után, melyet március 31-ig kell előkészíteni.”¹²

Peéry Rezső a folyóirat jelentőségét vázolta fel, kiemelve, hogy Sopron adottságai indokolják a korábban már nyolc évfolyamot megélt Soproni Szemle felújítását. „Mi egy sajátos folyóiratot akarunk, komoly tudományos jellegűt, azért lesz negyedévi. Elsősorban helytörténeti, művészettörténeti, városépítési problémákkal foglalkozik egyrészt, másrészt számít azzal a hatalmas előnnyel, hogy Sopronban egy csomó tudományos ember dolgozik, egyeteme van. Szeretnénk ezeket a kiváló tudósokat bevonni ebbe a munkába, hogy az ő szaktudásuknak Sopronnal kapcsolatos vonatkozásait itt publikálják a közönség előtt. Ez volna a Soproni Szemlének sajátos arculata.” ... „Ha a Soproni Szemlét a város létrehozza, újabb dicsőséget arat, mint ahogyan már mutatott példát, gondolok itt a műemlék topográfiára. Nem egyszerű a dolog, hogy egy városi tanács vállalja az anyagi és szellemi felkészültséget is. Ezt úgy lehet megoldani, bízva meg a vb a szerkesztőbizottságot felelősséggel, és akkor létre tudjuk úgy hozni, hogy az ki fogja elégíteni az igényeket.” A jegyzőkönyv Horváth Ottó vb tag, a Városi Pártbizottság titkára hozzászólását így foglalta össze: „Úgy gondolom, országos jelentőségre fog

¹¹ SL XXVIII/13. 2.

¹² A Soproni Városi Tanács VB. jegyzőkönyve ide vonatkozó bejegyzésének másolata a SL XXVIII/13. 1-ben.

ismét szert tenni a Soproni Szemle. Két dolgot szeretnék kiragadni: valóban ügyelni kell arra, hogy soproni vonatkozású legyen, mert csak akkor lesz értékes a folyóirat. Ez a szerkesztőbizottság alkalmas lesz arra, hogy megfelelő tudományos színvonalú legyen.” Gyulay Zoltán vb tag is példaként említette a műemléki topográfiát, összevetette azt a Nógrád megyei topográfiával, amely szerinte emlékonyagában, értékeiben sem versenyezhet Sopronnal. „A soproni könyvben benne él a nép. Merem remélni, hogy a Soproni Szemle című folyóirat is ehhez hasonló országos jelentőségű lesz.” Peéry Rezső, aki a városi tanács állandó kulturális bizottságának volt a titkára, kiegészítést tett a már vázolt célokhoz: „A most kiadásra kerülő Szemle részben abban fog különbözni a régi Soproni Szemlétől, – és ezzel is igyekszünk meghálálni a soproni üzemek gavallériáját, amivel a hirdetésekre való előfizetéssel hozzájárultak a Soproni Szemle kiadásához, a soproni kultúra megerősítéséhez – ipartörténetre és az üzemtörténetre fogunk jobban ráállni, amint arra a múltban is tudtak ráállni. Ezzel a Soproni Szemle a történettudománynak, a munkásmozgalomnak is nagy szolgálatot tehet.” Szkárosi Sándor vb elnökhelyettes szintén határozottan támogatta a folyóirat megjelenését. „Szeretném megemlíteni a Soproni Szemlével kapcsolatban, az lesz a fő feladata, hogy Sopronnak a múltját, jelenét és jövőjét bemutassa. Kevés olyan város van az országban, mint Sopron, amely ilyen ragyogó múlttal rendelkezik, amely a haladás zászlaját úgy előre vitte a századok folyamán, mint Sopron.”

Bognár Dezső a Soproni Szemlével kapcsolatban ismét leszögezte: „Javasolom, hogy a vb a Soproni Szemle kiadását rendelje el, örömmel adok kifejezést, hogy végre kiadásra kerül, ezzel is emeljük Sopron kulturális színvonalát, olyan kezdeményezés, amiben első vagyunk az országban a helyi hagyományok ápolása, kultúrtörténet, kutatás stb. tekintetében. A munkásmozgalom szempontjából is komoly adatokat tudunk szolgáltatni. ... Köszönetet mondunk azoknak, akik idáig is jó munkát végeztek és a jövőben is aktívan fognak részt venni a Soproni Szemle kiadásában.” A határozat: „A vb a bejelentéseket tudomásul veszi. A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának engedélye alapján elrendeli a Soproni Szemle című helytörténeti tudományos folyóirat kiadását.” Megerősíti Peéry Rezsőt a Szemle szerkesztőjeként, valamint a szerkesztőbizottság tagjait. „Kimondja a vb, hogy a folyóirat szerkesztésének részletes szabályait,

továbbá a kiadás költségeit, anyagi fedezetét és a városi tanács anyagi hozzájárulását legkésőbb március 31.-ig terjessze a vb elé.”¹³

Az Igazgatási Osztály sürgős intézkedéseket tett, mert nem csak a helyi lelkesedés serkentette a Soproni Szemle körüli tennivalók felgyorsítására, de már 1954 végén érezni lehetett, hogy a párt konzervatív erői támadásba lendültek és a Nagy Imre-kormány léte is veszedelemben forgott. Így azután már 1955. január 27-én elkészült a megrendelés az Atheneum Nyomdához a 11 darab autotypia és 4 darab fototypia klisék készítésére, 31-én megküldték a Soproni Szemle külső borítójának rajzait klisé készítés céljából. Ugyanezen a napon továbbították a Könnyűipari Minisztériummal folytatott tárgyalásokra hivatkozva az engedélyt a klisék elkészítésére. A papírigénylés szintén ezen a napon kerül postára a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalához, amiben Gamma vagy Delta minőségű műnyomópapír kiutalását kéri az Osztály. A már január 11-én kiadott hirdetésekre szóló felhívást az üzemi hirdetések megrendelésére dr. Friedrich Károly szervezte nagy lelkesedéssel, folyamatos érdeklődés mellett, és az előfizetési nyilatkozatok száma is tovább növekedett.¹⁴

Ezek után 1955. február 4-én villámcsapásként érte a város vezetését a Tájékoztatási Hivatal levele, amelyben értesítette a tanács elnökét: „Illetékes fórumok jelenleg mérlegelik, hogy Győr-Sopron megyében egy kulturális folyóirat jelenjék meg, amely tartalmában azonos lenne a Soproni Szemle most készülő számával. Tervek szerint a Győr-Sopron megyei Szemle magába foglalná az egész megye helytörténeti, kulturális és egyéb vonatkozású anyagát. Végleges döntésig – melyet igyekszünk megsüregetni – a Soproni Szemle megjelenését kérem elhalasztani.” Ujlaki László csoportvezető volt az aláíró.¹⁵ Az évek óta lappangó, Győr és Sopron közötti ellentétek kerültek ismét felszínre. A vitának az volt a lényege, hogy Sopron a „nem fejlesztendő városok” listájára került, ezért nem kapott céltámogatást lakásépítésre, igazságtalanul és aránytalanul osztották el az állami költségvetésből járó kvótákat, a kulturális intézmények támogatását lassították.

A Szemlével kapcsolatban álló személyekkel történt megbeszélés után fogalmazta meg az Igazgatási Osztály vezetése azt a fellebbezést, amit február 8-án írt alá Bogнар Dezső vb elnök. Ennek teljes szövegét az alábbiakban közöljük:

¹³ Soproni Városi Tanács VB. jegyzőkönyve, 1955. 13. p.

¹⁴ SL XXVIII/13. 3.

¹⁵ uo.

Sopron város tanácsa v. b. III. igazgatási osztályától.

86-2-6/1955. III.

Tárgy: A „Soproni Szemle” című folyóirat kiadásának engedélyezése.

Hiv. szám: U 106/1955

Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala

Budapest.

Sopron város szellemi életének vezetői, Kossuth-díjas akadémikusok, egyetemi tanárok, művészek, múlt év július havában a Népművelési Miniszter útján kérték a „Soproni Szemle” c. folyóirat kiadásának engedélyezését. A folyóirat engedélyezése után, f. évi február hó 5-én kelt, a „Soproni Szemle” megjelenésének elhalasztására vonatkozó leirattal kapcsolatban a végleges döntés előtt az alábbiak szíves figyelembevételét kérem:

1./ Hegedűs András, az Elnöki Tanács első helyettese, a Hazafias Népfront 1954. évi november hó 14-én Sopronban tartott nagygyűlése alkalmával mintegy 10.000 résztvevő jelenlétében, óriási lelkesedés közepette, befejezett tényként közölte, hogy a Minisztertanács hozzájárult a „Soproni Szemle” c. helytörténeti folyóirat kiadásához (Szabad Nép 1954. évi nov. hó 15. száma).

2./ A Magyar Tudományos Akadémia vezető tisztviselői szóbeli tárgyalásainak alkalmával a „Soproni Szemle” felújításának eszméjét a maguk részéről mindig a legmelegebben támogatták. A „Soproni Szemle” nyolc évfolyamának tudományos és helytörténeti jelentőségét az arra illetékes tényezők mindenkor elismerték.

3./ Lengyel Ferenc osztályvezető Sopron város küldötteivel 1954. november 15-én folytatott szóbeli megbeszélése folyamán a „Soproni Szemle” kiadásának engedélyezését kilátásba helyezte. A tárgyalások során az osztályvezető a folyóirat 1. számának mielőbbi megjelentetése érdekében az előmunkálatok azonnali megkezdésére buzdított és kilátásba helyezte, hogy a végleges engedély késedelmes kiadása esetén az első szám kiadását külön engedéllyel fogja biztosítani.

4./ A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala 1955. január 4-én a Magyar Tudományos Akadémián keresztül történt érdeklődésre, dr. Tárczy-Hornoch Antal soproni egyetemi tanár, akadémikust értesítette, hogy hozzájárul a „Soproni Szemle” kiadásához. 1955. január 27-én kelt leiratában pedig Bognár Dezső tanácselnök kapott értesítést a „Soproni Szemlének” 500-1000 példányszámban való kiadásának engedélyezéséről.

5./ A helytörténeti tudományos folyóirat előkészítő munkálatait időközben befejeztük. A városi tanács végrehajtó bizottság 1955. január hó 24-én tartott ülésén hozott határozatával a „Soproni Szemle” c. helytörténeti folyóirat kiadását elrendelte, kijelölte a szerkesztőbizottság tagjait és vállalta a folyóirat kiadásával felmerülő erkölcsi és anyagi kötelezettségeket.

6./ A városi tanács, mint kiadó, felhívást bocsátott ki Sopron barátaihoz, a „Soproni Szemle” anyagi előfeltételeinek megteremtésére, előfizetők gyűjtésére. A felhívásban közölte, hogy a „Soproni Szemle” évenként négyszer megjelenő helytörténeti tudományos folyóirat, amely a Soproni Szemle első nyolc évfolyamának hagyományait kívánja folytatni. E felhívás nyomán 1955. február hó 8-áig 560 előfizető jelentkezett. Az előfizetések előjegyzésével egyidőben a soproni üzemek 28.000 Ft értékben kötöttek le hirdetést a folyóirat részére. Az előfizetési és hirdetési díjak tehát a „Soproni Szemle” kiadásával felmerülő költségek tekintélyes részét biztosítják.

7./ A folyóirat első számának előállítására a Soproni Nyomda útján a műszaki előfeltételeket biztosítottuk, majd a kézirat-anyagot fényképek, rajzok elkészítésével nyomdakész állapotba helyeztük. A nyomdakész első szám több vonatkozásban igen értékes tudományos dokumentációs anyagot tartalmaz (Sopron megyei jobbágylevelek a Mária Terézia-féle úrbéri rendezés előtti korszakból, a Brennbergbányával kapcsolatos első magyar bányajogi szerződések szövege, soproni tanulók külföldi tanulmányútjai a 18. században, stb.).

E szervezési munkálatok közben a Tájékoztatási Hivatal munkatársainak szóbeli ösztönzésére, majd január 4.-én Tárczy-Hornoch Antal akadémikusnak és végül január 27-én Bognár Dezső tanácselnöknek küldött írásbeli engedélyére építettünk. Érthető megdöbbenéssel fogadtuk ezután a Tájékoztatási Hivatal legutóbbi leiratát, amely a „Soproni Szemle” megjelenésének elhalasztását kívánja és közli, hogy illetékes fórumok egy Győr-Sopron megyei vonatkozású „kulturális folyóirat” kiadását mérlegeli.

Úgy véljük, hogy Hegedűs András elnökhelyettes és a Tájékoztatási Hivatal presztízse e módosítással a fenti előzmények után súlyos csorbát szenvedne. A Győr-Sopron megyei fúzió egy tudományos folyóirat szerkesztése területén alábbi indokaink alapján nem látszik kívánatosnak, indokoltnak:

1./ Igaz, hogy Győr megyeszékhely, Sopron viszont egyetemi város, három egyetemi és főiskolai karral, talajbiológiai, geofizikai, olajbányászati és erdészeti kutatóintézetekkel, amelyek – mint a Magyar Tudományos Akadémia intézetei – olyan tudományos oktatói és kutatói gárdával rendelkeznek, amely Sopron szellemi jelentőségét messzemenően kiemeli és városunkat a magyar egyetemi városok (Debrecen, Szeged, Pécs, Miskolc) sorába helyezi.

2./ Sopron városa országos viszonylatban is rendkívül jelentős anyagának több vonatkozásában egyedülálló, mert évszázados történeti folyamatosság írásos dokumentumait őrző levéltárral rendelkezik. Ez a hatalmas levéltár, amelynek tudományos kiaknázása csupán a 20-as években kezdődött, a város kiadásában megjelent Házi-féle oklevéltár 14 kötetével a Soproni Szemle folytatólagos kiadását egymagában is indokoltá teszi.

3./ Sopronnak a régi rendszerben 3 napilapja volt, ma egy sincsen. A Győr-Sopron megyei Hírlap már terjedelme miatt sem felelhet meg a város dolgozói igényének, hiszen a soproni témákat rendkívüli szűk terjedelemben dolgozhatja csak fel. A Soproni Szemle tervezett kiadásával részben ezt a kiáltó hiányosságot kívántuk némiképp ellensúlyozni.

4./ A Soproni Szemle nyolc évfolyama a magyar történetírás és művelődéstörténet tudományos szakembereinek szóbeli és írásbeli nyilatkozatai szerint igen nagy szolgálatot tett helytörténetírásunk ügyének. Messze felülmúlta a „Győri Szemlét” és nem vitás, hogy a tudományosan feldolgozandó anyag sajátossága szempontjából helytelen lenne úgy ítélni róla, mint egy vidéki folyóiratról a sok között. Az évszázados városi lét egyedülálló dokumentumait egy helytörténeti folyóiratban feldolgozni a haladó tudomány szempontjából ma időszerűbbnek látszik, mint valaha.

5./ Politikai szempontból is felette kedvezőtlen visszhangot kiváltó intézkedésnek tartjuk a folyóirat jellegének megváltoztatását, annál inkább, mivel a szervezés és előkészítés munkája befejeződött s a folyóiratot a város lakossága osztatlan érdeklődéssel várja. Az 560 előfizető jelentkezése Sopron lélekszáma mellett a bizalom erőteljes tárgyi megnyilvánulásának tekinthető.

6./ Úgy érezzük, hogy a „Soproni Szemle” első nyolc évfolyamának színvonala a régi „Győri Szemlével” való összevetése nem teszi indokolttá az egyesülést, s ezért abban minden soproni szellemi munkás a soproni tudományos értelmiség teljesítőképeségének lebecsülését látná. Megjegyezni kívánjuk még, hogy a „Soproni Szemle” a múltban is nemcsak városi, hanem megyei anyagot is tartalmazott és a felújítás terében benne foglaltatik helytörténeti kutatóink megyei vonatkozású tevékenysége is.

7./ E helyütt hivatkozunk arra, hogy a Magyar Történelmi Társulat vezetősége által kiküldött bizottság részéről „A magyar helytörténeti kutatások helyzete és adatai” címmel a társulat nyilvánossága elé terjesztett vitaanyagának a publikációs lehetőségekkel foglalkozó része már mint tény közli a „Soproni Szemle” felújítását és a helytörténeti kutatások gondozását kéri a folyóirat szerkesztőségétől.

A Soproni Szemlét végül nem „kulturális folyóiratnak”, hanem „helytörténeti”-nek terveztük, amely a magyar tudománynak komoly szolgálatot tenne belföldön és külföldön egyaránt. Egy Győr-Sopron megyei kulturális folyóirat tervét azért sem tartjuk helyénvalónak, mert az könnyen lehetne a provincializmus és a vidéki diletantizmus melegágyává.

Mindezek előrebocsátása után arra kérjük a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalát: vesse el a megyei kulturális folyóirat tervét és Sopron szellemi rangjának, haladó hagyományainak, valamint szellemi teljesítőképeségének megfelelően hatálytalanítsa a „Soproni Szemle” kiadásának elhalasztására vonatkozó leiratát.

Végül kérjük a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalát, hogy a Magyar Tudományos Akadémia illetékes szerveivel való tanácskozás után a „Soproni Szemle” végleges engedélyokiratát Sopron Város tanácsának kiadni szíveskedjék.

Sopron, 1955. február 8-án.

Bognár Dezső vb. elnök¹⁶

A Megyei Tanács és Megyei Pártbizottság Sopron kitörési szándékait, lépéseit igyekezett semlegesíteni, élve azzal az előnnyel, hogy Győr gyáripára révén Miskolc, Debrecen, Szeged és Pécs megyei jogú városok mellé felzárkózott, képviselője volt a Párt Központi Bizottságában. Arra törekedtek, hogy Győr kulturális területen is vezető szerepet nyerjen a régióban.

Az ügyel kapcsolatban Pesten Mollay Károly mozgósította az illetékeseket, ki-védendő a győri orvtámadást. Ennek tudható be, hogy a felterjesztésre Hegedűs András reagált, amiről a Városi Tanács értesítette a Tájékoztatási Hivatalt: „A tárgyra vonatkozó, ez év február hó 4-én kelt leirat kilátásba helyezte a Soproni Szemle kiadásának végleges engedélyezésére vonatkozó döntését. Február hó 9-én kelt feliratunk alapján Hegedűs András, a Minisztertanács első elnökhelyettese február hó 15-én távbeszélőn értesítette a végrehajtó bizottság elnökét a Soproni Szemle kiadásának engedélyezéséről. – A fent idézett leirat alapján a nyomdakész folyóirat 1. számának kiadását elhalasztottuk. Mivel a végrehajtó bizottság határozata alapján a Szemle kiadásának költségeire vonat-

kozólag legkésőbb március 31-ig kell előterjesztést tennem, kérem, hogy a végleges döntésről értesíteni szíveskedjék. – Sopron, 1955. március 7-én Dr. Mollay János osztályvezető sk.”¹⁷

A Tájékoztatási Hivatal már 1955. január 27-én levélben értesítette a város vezetését az engedély megadásáról, de a végleges engedélyokirat csak 1955. március 16-án kelt.¹⁸ Tehát a Nagy Imre-kormány utolsó napjaiban. Ugyanis az MDP központi vezetőségi ülése 1955. március 2-4. között tartott ülésén elítélte Nagy Imre „jobboldali és revizionista” eszméit és működését. Április 14-én visszahívták minden tisztségéből, hivatalosan azonban csak április 18-án mentette fel tisztségéből az Országgyűlés és helyébe Hegedűs Andrászt választotta meg. A konzervatív erők, amelyeknek a megyei pártvezetésben is támogatói voltak, ismét hatalomra jutottak.¹⁹

A válság azonban még nem szűnt meg, mivel Peéry Rezső személyével kapcsolatban is voltak kifogásai a pártnak. Felmerült hát egy új szerkesztő kijelölése. A dogmatikus megyei pártvezetés Peéry Rezső politikai múltjában és szerkesztési elveiben kifogásolta „túlzott önállóság”-át. Erről írta Csatkai Endre a már idézett visszatekintésében: „A kiszemelt szerkesztő ugyanis 1944-nél akarta letenni a határjelet, a munkásmozgalom kevésbé érdekelte, valami módon ellenőrzési alkalmat sem akart adni magának a kiadónak sem.”²⁰ A javaslat – személyes emlékeim szerint – Sopronból indult el. Végül Csatkai Endrét kérték a szerkesztésre, akivel a nyár elején több alkalommal volt szerencsém beszélgetni a múzeum kertjében, így láttam és hallottam vívódásait, döntés előtti bizonytalanságát. Zöldfülűként biztattam a feladat vállalására, mondván, hogy ezen nem szabad múlnia a Szemle megjelenésének. A vívódás lényege az volt, hogy a szerkesztéssel kapcsolatosan Mollay Károly neve is felmerült, de a helyi vezetés azt szerette volna, hogy soproni lakos legyen a szerkesztő. Végül június végén megszületett a döntés: „az MDP Megyei Pártbizottságának javaslata alapján ... a felelős szerkesztő Peéry Rezső tanácsstag, gimnáziumi igazgató helyett dr. Csatkai Endre kandidátus, Kosuth-díjas múzeumvezető lesz” – jelentette Bognár Dezső vb. elnök a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának 1955. július 4-én.

¹⁶ SL. XXVIII/13. 1.

¹⁷ SL. XXVIII/13. 3.

¹⁸ SL XXVIII/13. 1.

¹⁹ Magyarország történelmi kronológiája. Főszerk. Benda Kálmán. IV. kötet 1944–1970. Budapest, 1983. 1074. p.

²⁰ Ld. fentebb a 2. jegyzetet.

követően felsorolt jó néhány cikket amit tud adni, illetve másokat azok írására megnyerni, könyvismertetések írní.²²

A régi Soproni Szemlének kezdettől fogva munkatársa volt Mollay Károly, akárcsak Verbényi László. Az 1940-es, negyedik évfolyam szerkesztőbizottságának felsorolását követően külön megjelölték mindkettőjük nevét, mint „állandó munkatársak”-ét. 1943-tól pedig már a szerkesztőbizottság tagjai. Mollay Károly ifjú történész-ként elméleti szinten is foglalkozott a helytörténetírás módszertani kérdéseivel. A régi Soproni Szemle első évfolyama, annak szerkezete arra ösztönözte Maár Károllyal együtt, hogy az 1938. 5-6. számban cikket jelentessenek meg „A soproni és Sopron megyei helytörténetírás módszere s feladatai” címen, amelynek folytatása az 1939-es évfolyam első számában látott napvilágot.²³ Majd 1940-ben „Újabb szempontok a helytörténetírás műveléséhez” című cikkében közölte gondolatait a 3. számban. Ebben elemezte és kritizálta a kortárs vállalkozások eredményeit, és soproni példákon mutatta be a lokálpatriotizmus mibenlétét, a németiség szerepét e folyamatban.²⁴ Szélesítette tehát a szempontok körét, Sopronra vonatkoztatva azokat. A mai kutató számára világos, hogy Mollay Károly szándékai szerint szerkezetileg is alakulnia kellett volna a Szemlének.

A már említett 1953-as előadásában elhangzott követelése a Soproni Szemle felülésztésére, egyben Mollay Károly személyének előtérbe kerülését is jelentette. A „Sopron és környéke műemléki topográfiája” című kötet munkatársaként ő írta meg a város és a megye történeti áttekintését és jelölte meg a további kutatások irányát.²⁵ Felmerülhet a kérdés, hogy miért nem Mollay Károlyt, hanem Peéry Rezsőt kérték fel, aki csak pár éve telepedett le Sopronban. Igaz, Peéry aktív csehszlovákiai politikai múltja, majd a soproni városi tanács kulturális bizottságában vállalt szerepe, tanácstagsága révén az akkori kiválasztás szempontjainak jobban megfelelt, mint a Pesten élő Mollay Károly, vagy éppen a műemléki topográfiában elméllyedt Csatkai Endre.

Végül Csatkai Endre lett a Soproni Szemle felelős szerkesztője. Átvette a Peéry Rezső által gyűjtött cikkeket, de ezek egy részével nem értett egyet, ezért az összevont első két szám megjelenése veszélyben forgott. Csatkai a Városi Tanács vb által kijelölt

²² uo.

²³ SSz. 3. (1939) 273–289.

²⁴ SSz. 4. (1940) 17–23.

²⁵ A kötet 1953-ban jelent meg, együttműködésben a kötetet jórészt kitevő műemléki fejezetek szerzőivel, Csatkai Endrével és Dercsényi Dezsővel, akik a nagy vállalkozás elismeréseként megosztott Kossuth-díjban részesültek 1954-ben.

szerkesztőbizottság bővítését kérte: Haracsi Lajos, Tarján Gusztáv és Zambó János „Miskolcra szakadt” egyetemi tanárok mellett Horváth Ottót, a városi Pártbizottság titkárát, Kelényi Ferenc olvasószerkesztőt és Domonkos Ottó néprajzkutatót vonta be a munkába. Így hát módom nyílt arra, hogy betekintsek egy tudományos helytörténeti folyóirat újraélesztési törekvéseibe, küzdelmeibe, szerzőgárdájába kerüljek. Az eredetileg megbízást kapott 14 fő mellett tehát ez a 6 fő alkotta a szerkesztőbizottságot.

Csatkai Endre és Mollay Károly között soha nem alakult ki rivalizálás, kapcsolatukat a kölcsönös tisztelet, megbecsülés és a nyílt, sőt mondhatni szeretetteljes barátság jellemezte. Bizonyosság erre Mollay Károly 1954. december 18-án kelt levelének részlete: „Remélem, látod, hogy egyáltalán nem neheztelek. Észrevehetted Jánoson is, hogy mi olyanok vagyunk (ez anyai Höller-örökség bennünk!) megmondjuk őszintén, szembe a véleményünket, néha gorombák is vagyunk, de nem vagyunk haragtartók, sem könnyen sértődők, és mindenekelőtt szeretjük az igazságot, az igazságosságot. Látod, zöldfülű kezdő koromban Te voltál az egyetlen, aki a szakmabeliek közül Sopronban, az első találkozástól kezdve, valóban, mint kollégát, barátot kezeltél. Ezt, mint egyik legszebb emléket őrzöm szívemben. ... Szeretettel köszönt Karcsi.”²⁶

Az elmondottak alapján érthető, hogy a Soproni Szemle beköszöntőjében Csatkai Endre egyszerűre fogta mondandóját, nem adott részletes, elméleti alapvetést, de a folyamatosságot kifejezte azzal, hogy a Szemlét a IX. évfolyam jelzésével indította újra.

BEKÖSZÖNTŐ

Nyolcadik évfolyamát élte a Soproni Szemle, amikor 1944. augusztus 31-én utoljára jelent meg. A német megszállás óta ez volt a második szám és ez már magán viselte a kor szégyenletes bélyegét: az erősen lesorvadt lapok nagy részét egy olyan tanulmány töltötte be, amelynek Sopronhoz semmi köze nem volt; felülről kívánták a közlését. Minthogy pedig a Soproni Szemlét másképp, mint soproni tartalommal elképzelni nem lehetett, szinte természetesnek látszott, hogy a folyóirat ezzel a számmal megszűnik, mint ahogy történt is.

Nyolc év alatt a soproniak és a város barátai megszerették és így a felszabadulás után, mihelyt az építés gondjai csökkentek és mind szélesebb látókörre tágulhatott szemünk, mind erősebben ébredt a vágy, hogy a Soproni Szemle feltámadhasson. És kormányzatunk nem adhatott kedvesebb ajándékot a felszabadulás 10. évfordulójára, mint a lehetőséget, hogy a kedvelt folyóirat új életet kezdhessen.

Új életet? Nem akarjuk újra kezdeni, ahol 1944-ben megfojtották. Az korunk meghazudtolása lenne, hiszen 10 esztendő telt el, 10 év, amely alatt világunk más égtájak alá gördült. Elfogadjuk a Heimler Károly szentesítette egyik feladatot: Sop-

²⁶ SL XXVIII/13. 1.

ron dolgozói és barátai számára olyan szolgálatot akarunk tenni, mint a kis fürge hajócskák, amelyek a partra viszik a mély vízben túl nem haladható óceánjárók értékes áruit: meg akarjuk könnyíteni a soproni múlt emlékeivel, természetrajzi érdekességeivel való foglalkozást, de ugyanakkor tanulsággal, útravalóval kívánunk szolgálni a jelen és jövő építésében is. Ebből következik, hogy nem a múltba visszaközlő hidat építünk, hanem olyant, amelynek pillérsora átnyúlik a jelenbe is és népi demokrácia építéséhez szolgáltat a soproni kincses bányákból anyagot. Nagy és nemes feladat: közreműködni, hogy a haladó hagyományoktól duzzadó soproni múltból méltó jelent és jövőt építsünk.

A Soproni Szemle szerkesztőbizottsága nevében ehhez a munkához kérem a soproni és a Sopronnal foglalkozó szakírók, olvasók és dolgozók szíves támogatását.

Csatkai Endre²⁷

Az első számban a nemrég elhunyt lapalapító Heimler Károlynak állított emléket Becht Rezső. Rögtön ezt követi Mollay Károly elemző és kutatási feladatokat is kitűző tanulmánya „A régi és az új Soproni Szemle” címen. Ebből is látszik, hogy Csatkai Endre természetesnek tartotta, elvárta és elfogadta a szerkesztésben való támogatását és segítségét. Mollay Károly méltatta a régi Szemle szervező, és látókört tágító munkáját, így a szorosán vett helytörténet mellett a színháztörténet, az irodalomtörténet, a néprajz, pedagógiatörténet, gazdaságtörténet, ipartörténet, címertan, barlangkutatás, városrendezés, gyümölcstermesztés, szakszerű műemlék-bemutató, bibliográfia, könyvismertetés változatos témaköreit. Méltatta a krónikák megjelentetését, a „Soproni Szemle kiadványai” című sorozatot, amely 166 számot ért el. A felújítással kapcsolatban ezt írja: „Nyolc évfolyamával olyan hagyományt teremtett, amely az új Soproni Szemlét is nem egy tekintetben kötelezi. Kötelezi mindenekelőtt minden provincializmustól, helyi hajbókolástól mentes színvonalra, tanulmányoktól a könyvbírálatokig egyaránt. Kötelezi arra, hogy múlt és jelen életünk egészének „szemléje” legyen a szó eredeti értelmében, neveljen múlt és jelen értékeinek megbecsülésére, közvetítse a helyi hagyományainkat az ifjabb nemzedéknek, amely munkánkat majd folytatni fogja. ... Nem vagyunk olyan szerencsés helyzetben mint Pécs, ahol a Dunántúli Tudományos Intézet szélesebb célkitűzése mellett is látható központja a Baranya megyei és pécsi kutatásoknak. Az egyetem, a múzeum, a levéltár és a folyóirat a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat soproni csoportjával karöltve megteremtheti azonban azt a keretet, amely a még nem létező Soproni Tudományos Intézet munkatársait egybefoghatja, és

²⁷ SSz. 9 (1955) 1.

funkcióját elláthatja.” Vigyázni kell azonban arra, ne essünk abba a hibába, hogy a műemléki topográfia felkeltette érdeklődés egyoldalúvá tegye a kutatásokat, hiszen ezen belül is nagyobb gondot kell fordítani a középkori emlékekre, amelyeknek levéltári forrásai is kiaknázatlanok. Fontos a kapitalizmus soproni térhódításának a megismerése: lásd „A soproni bank bukását”, fontos az üzemek és a munkások helyzetét vizsgálni, de nem kielégítő a nemzetiségek történetének kutatása sem. A legújabb korra, a két világháború közötti város és társadalom történetére is nagyobb gondot kell fordítani, akár csak jelenünk alakulására.²⁸

Az összevont első két szám a beköszöntőn túl tizenkét nagyobb cikket közöl, igen változatos tematikával. Fontos tanulmányt publikált Takáts Endre a 18. századi jobbágylevelekről, amelyben az irtásföldek erőszakos és térítés nélküli visszavételét mutatta be a Széchenyi-birtokokon, a Fertő partján. Leitner József Heimler Károly és a Városszépítő Egyesület működését vázolta fel, egyben kiemelte, hogy Heimler, mint az egyesület elnöke, miként biztosította a Szemle folyamatos megjelenését. Az akkori elvárásoknak megfelelően a munkásmozgalom kérdésében is megjelent egy cikk a soproni kommünről, Bors András visszaemlékezése. Sopron szénjogi szerződéseiről Faller Jenő írt; Major Jenő pedig az Ödenburg név keletkezésére vonatkozóan reagált Mollay Károly „Scarbantia, Ödenburg, Sopron” című kötetére, amit ebben a számban Verbényi László kiváló középkorkutató ismertetett. Major cikke vitaindító is tekinthető. Csatkai Endre a diákverselőkről, Jandek Gusztáv a Stark-féle virginálkönyvről készített tanulmányt, feltárva e kiemelkedő értékű zenetörténeti emlék jelentőségét. Német Sámuel a soproni diákok külföldi tanulmányútjait vizsgálta 1680 és 1762 között. Domonkos Ottó a pozsonyiaktól kapott gombkötő artikulusok (1633) helyi vonatkozásairól írt. Dávidházy István a soproni posztós céh utolsó céhmesterénél megmaradt dokumentumok alapján mutatta be az ebenfurti posztóscéhhez kötött kallózási szerződést 1811-ből. Nováki Gyula pedig a Várhely ásatásának történetét foglalta össze, jelezve a további kutatások fontosságát.

Mondhatjuk, hogy igen változatos a kép, mely e kettős számból kibontakozik. A „Helytörténeti adattár” kilenc cikkéből hármat Csatkai Endre írt, amit a bírálók kifogásoltak, mondván, hogy „tele akarja írni” a Szemlét. Az igazság az – írta egyik levelében –, hogy az apróbb cikkekből a legnagyobb a hiány, hát ő megerőltetés nélkül tudott adni

²⁸ SSz. 9 (1955) 5–12.

többet is. A soproni készyártókról, Juhász Gyula daljátékáról, Virág Benedek soproni vonatkozásairól írott cikkei fontosak, és egyben a nagyobb tanulmányokat kevésbé kedvelők számára szórakoztatóak voltak, akárcsak Mollay Károly Harka nevére összegyűjtött „helynév elemzése”, vagy Storno Miksa írása az Új utca 16. számú ház helyreállításáról. Verbényi László kedvenc témáját, az idegennyelv-oktatás soproni helyzetét vázolta fel. Nováki Gyula a vaskohászat őskori emlékeinek újabb Sopron környéki adatát ismertette. Thier László a dőri fazekas céh történetét közölte, magángyűjteményének adataira támaszkodva.

A „Megemlékezések” címszó alatt Romwalter Alfréd, Ruhmann Jenő, Hillebrand Jenő, Gantner Antal, Gombocz Endre munkásságának, soproni kapcsolatainak, életművének állítottak emléket. A régi és az új Soproni Szemle megjelenése között eltelt több mint tíz év a szerkesztőt választás elé állította az időközben elhunyt kiválóságok nagy száma miatt. A „Soproni könyvespolc” rovatban a soproni műemléki topográfiát Zádor Anna művészettörténész, a Scarbantia, Ödenburg, Sopron kötetet Verbényi László, Csatkai Endre kis Sopron kötetét, amely több kiadást is megért, Becht Rezső méltatta, míg Thier László Heimler Károly irodalmi munkásságát foglalta össze. A Mollay Károly kezdeményezte Sopron bibliográfiájának közlése (1943. szeptember 1-től 1954. december 31-ig), nagy szolgálatot tett a helytörténettel foglalkozó kutatók számára. Azt mondhatjuk, hogy Sopron városa letette a névjegyét a helytörténet kutatóinak asztalára, volt már mit értékelni, irigyelni, méltatni és bírálni.

A Soproni Szemle 1-2. összevont száma 1955. szeptember végén került ki a nyomdából. Az október 1-re összehívott szerkesztőbizottság helyben kapta kézhez a nyomdaillatú példányokat. A közös örvendezésen túl érdemi hozzászólás nem igen volt, nem ismerve még a részletes tartalmat, de a következő számmal kapcsolatos javaslatok már elhangzottak. A két legközvetlenebb és segítőkészebb bizottsági taghoz, Mollay Károlyhoz és Verbényi Lászlóhoz is csak lassan érkeztek meg az előfizetési számok, így a reagálásaikat is némi késéssel kapta kézhez Csatkai Endre. Mollay Károly summás véleménye: „Az 1-2. szám az általad is leírt viszontagságok ellenére nagyon jól sikerült. Tartalmilag elég változatos, a cikkek jól vannak megírva, csak nyomdatechnikailag nem vagyok kibékülve vele.” „A Szemlével meg vagyok elégedve, Bors cikkét is beleértve, amelynek forrásértékét minden szakember nyilván elismeri. Meggyőződésem, hogy a megjelent kettős szám Bors cikke nélkül is kibír minden kritikát. Nem hiszem el, hogy

Bors cikke mentette meg. Ha mégis hangzanak el ilyen megjegyzések, ez azt mutatja, hogy egyesek még nem adták fel a reményt, hogy mégis összeházasodunk a győriekkel. Minthogy az a reményük szemmel láthatóan fuccsba ment, hogy nem lesz elég cikkünk, másképpen próbálják a Szemlét támadni. Múltkor csak annyit akartam jelezni, hogy én nem házasodom.”²⁹

A szerkesztőbizottsági ülésre (november 5.) sem Mollay Károly, sem Verbényi László nem tudott megérkezni, mert a tanács által küldött meghívó későn érkezett és a „határsáv igazolvány” időben nem volt beszerezhető, ezért kéri is a korábbi postázást. Verbényi László levelében javasolja: „A rovatokat illetően az a véleményem, hogy feltétlenül meg kell hallgatni a külső véleményeket. A folyóirat végleges alakját előreláthatóan jövő évben nyeri majd el, mindenesetre a változatosságra kell törekedni. Természetesen lehetnek olyan javaslatok is, amelyek önmagukban helyesek, de nem valósíthatók meg. A múzeumnak és levéltárnak véleményem szerint feltétlenül lehet külön rovata, de természetesen nem mereven. Előfordulhat, hogy van rovat, de éppen nincs közlésre való anyag.” A részleteket illetően a januárra tervezett szerkesztőségi ülésre hagyta, de szorgalmazta a meghívó időben való küldését. „Egyebekben teljes őszinteséggel közlöm: részemről a Szemléhez maximális támogatást kaphatsz, ha erre szükség van. Nincs bennem semmi olyanféle törekvés, amely a szerkesztéssel kapcsolatos: a soproni emlékek mondatják velem, hogy ezt a kezdeményezést maximálisan támogatni kell és ezt meg is teszem.”³⁰ Levelében külön méltatja Mollay Károly jelentős szerepét a szerkesztés, szervezés dolgában, amit maga Csatkai Endre is kiemelt a szerkesztőbizottsági ülésen, és külön díjazást javasolt számára. Ezt azzal vetették el, hogy „ esetleg sértő lenne ez a kevés összeg, amit adni tudnánk. Így maradtunk a köszönet mellett.”³¹ A tanács az ígért 20.000 forintot még nem utalta át a Szemle számlájára, így hát a tervezett oldalankénti 25 forint szerzői díj sem kerülhetett egyelőre kifizetésre.

Peéry Rezső nem vonult vissza teljesen „... felajánlotta ama irodalomtörténeti dolgozatát, amely felolvasásra került a tavalyi ünnepi héten. Azzal, hogy ha nem kell, az Irodalomtörténet amúgy is lefoglalta. Személye ellen nincs kifogás, de a Szemle irányítását nem tartották kezében megfelelőnek. A tanulmány hát jöhet bátran. ...hogy a lap költségén kerüljön gépelésre, úgy hiszem, sok a jóból,... A másik: szerintem a lektorá-

²⁹ SL XXVIII/13. 1.

³⁰ uo.

³¹ uo.

lást a szerkesztőség intézi, ő azonban kijelentette, hogy Te és én tehetjük ezt meg, más nem enged beleszólást. Ebből a szempontból én alázatosabb vagyok. N. b. a kézirat papírcafatokon pihen még.”³²

A harmadik és negyedik összevont számok anyaga is összeállt már, érdemes és értékes tematikával. A „rovatok” szerkezete egyelőre nem változott. A természettudomány Györfy János és Csapody István cikkeivel jelentős helyet kapott a tanulmányok között. A lektorálást Csatkai szétosztotta, illetve maga végezte.

A Szemle megjelenése után érkező elismerő levelekből kitűnik az ország helytörténeti kutatásának, illetve folyóiratainak siralmas helyzete is. Debrecenből már 1955. október 8-án megérkezett az első baráti levél Balogh István múzeumigazgatótól:

KEDVES BANDI BÁCSI!

A mai napon megkaptam a Soproni szemle első füzetét. Hálás köszönettel vettem és gratulálok mind a szép kiállításához, mind a tartalmas belsőhöz. Külön örömmre szolgált, hogy munkakedved legalább is a cikkekből ítélve töretlen és majd lassanként, ha nem lesz elég cikkíró, Magad is ki tudod tölteni a következő füzetek kereteit. Mindenesetre némi irigységgel állapítottam meg, hogy Sopron ismét lepipálta Debrecent, ennyivel már közelebb vagytok a kultúrához. Nálunk ugyanis három hónapi vajúadás után még ép gondolat sem igen született meg, nemhogy folyóirat. De az is lehet, hogy a szülni szándékozók voltak az oka. Végeredményben a Debreceni Szemle újból való megindítása valami oknál fogva elmaradt, de nem lett semmi a Múzeumi Évkönyvből sem, holott ebben az évben élemedett férfi korát, azaz kereken 50. évét éli a múzeum. Kiadvány hiányában csak egy kiállításra telik, és egy-két hétfőig tartó előadássorozatra.

Az előfizetési díjat hétfőn át fogom utalni és a továbbiakban is jó egészséget és jó munkát kívánok.

Baráti üdvözléssel: Balogh Pista

Debr. 1955. X. 8.³³

Darvas István, aki Lunkányi János nevelői szerepét kutatta Széchenyi Istvánnal kapcsolatban, cikket ígért a Széchenyi számba: „... mint látom, Kartársam neve ismét egy szép munka elején ragyoghat. Van nagyobb öröm a lélek számára? A napokban egyik kedves könyvtáros barátom a kezembe adta az újonnan megindultnak mondható Soproni Szemlét. Gratulálok hozzá, már kézbe venni is öröm, hát még belelapozni. Szinte látom, minő atyai szeretettel simogatja Kartársam is ezt a vaskos füzetet. Szóval: „vivat, crescat, floreat!”³⁴ Mollay Károly hívta fel Csatkai Endre figyelmét a Dunántúli

³² uo.

³³ SL XXVIII/13. 2.

³⁴ uo.

Napló 1955. november 3-iki számára, amelyben Hernády Ferenc, a pécsi egyetem könyvtárosa méltatta a Soproni Szemlét „Követendő Példa” címmel. „Külön meg kell emlékeznünk a kiadóról. Dicséretére válik a soproni városi tanácsnak, hogy a folyóirat újraindításának fontosságát felismerte és elvállalta a kiadás terhét-gondját. ... Ha Sopronban viszonylag kedvezőtlenebb körülmények között van akarat, hogy ilyen tartalmas folyóirat útnak indulhat, akkor bizonyára Pécsset is van.”³⁵

Miskolcra december 20-án kelt levelében Zsadányi Guidó, a miskolci múzeumi bizottság titkára örvendezett a Szemle megjelenésén. „A Soproni Szemle új sorozatának első száma, azt hiszem méltán örömmel tölthet el mindenkit, aki ismeri vidéki városaink értékeit és azt vallja, hogy ezeket a helyi értékeket a helybeli szakértőkkel kell feltárni és közzétenni. A helyismeret és a város szeretete olyan segítséget ad ehhez a munkához, melyet idegen alig tud megszerezni. ... Az új sorozat szép bizonyítéka annak, hogy a városi tanács a soproni értelmiség helyes kezdeményezését elfogadva újból megindította a Szemlét s a szerkesztőség az első cikkben szép és bátor elismeréssel adózik alapítója, dr. Heimler Károly emlékének. Ez a kegyeletes megemlékezés nemcsak a kapcsolat elismerése a két sorozat között, hanem sokkal több ennél. A város igazi hagyományai örök értéket jelentenek s minden ilyen igényű tudományos munka legalább a publikálással jutalmazandó. ... Nálunk hiányzik a városi tanács erkölcsi és anyagi támogatása, ezért a múzeum és a múzeumi bizottság fogott össze és sikerült az első számot [Hermann Ottó Múzeum Közleményei – D. O.] megjelentetni. Az év végéig megjelenik a következő szám is, 1956-ra pedig 4 szám kiadását tervezzük.”³⁶ A szegedi Móra Ferenc Múzeumból Bálint Alajos küldött üdvözlő sorokat: „Először is hadd süvegeljem meg Kigyelmedet az új esztendőben. Két okból is: mert megérdemled, és mert ma kaptam kézbe a S. Sz. 3-4. füzetét. Még csak úgy belepillantottam, már is gratulálok. Rendes fickó vagy, azt már látom. Akár szögedi is lehetnél! Kár, hogy abbamaradt ide való látogatásod, s ritkábban látjuk képedet. ... Te Bandi! Nem lehetetlen, hogy mi is tudunk valami Évkönyv félét kisikeríteni ebben az esztendőben. Persze a guba-kérdés nálunk is zavarja elgondolásainkat. Viszont kitűnő kiegészítő bevételt biztosíthat a kötet végén a hirdetésekbe befolyó összeg.”³⁷

³⁵ SL XXVIII/13. 1.

³⁶ uo.

³⁷ SL XXVIII/13. 3.

Persze szereptévesztő feletteseink is voltak a Népművelési Minisztériumban. Kovács István, a Természettudományi Múzeumból felkerült csoportvezető szinte lektorálási jogot is formált a múzeumi dolgozók cikkei felett. „Csatoltan visszaküldöm „Az első opera előadás nyomai Sopron környékén”, „Az első soproni kávéházak Sopron környékén és a sabbathális végnapjaiból” című kéziratát. Valamennyi alapos forráskutatáson alapuló érdekes adatközlés, közölhető. A kéziratok kísérőiratán felvetett kérdésre: a megjelent cikkek ellenőrzésének lehetővé tételére a Múzeum fizessen elő a Soproni Szemlére 1 példányban s küldje meg a Főosztálynak.”³⁸

Az érdeklődés növekedésének tudhatjuk be, hogy a Népművelési Minisztérium az 1956-os esztendőre megrendelte a Soproni Szemlét öt példányban: Darvas József miniszternek 2 példányban, Nonn György első helyettes, Kállai Gyula helyettes és a Könyvtári főosztály számára 1-1 példányban.³⁹ Talán ezen fellelkesedve készült az a 40 tételes lista, ahova a Szemlét fontosnak találták elküldeni: Megyei Pártbizottság, a Párt Központi Bizottsága, a Hazafias Népfrent, az Országház, hat minisztérium, Kádár János, Orbán László, Fock Jenő, Aczél György, Ortutay Gyula, Mód Aladár politikusok, a Népszabadság, Magyar Nemzet, Ország-Világ, Kisalföld hírlapok, a Magyar Televízió elnöke, valamint Győr, Szombathely és Pécs VB. elnökeinek a címére.⁴⁰

1956. január 13-án, a Soproni Szemle 3-4. száma megjelenése után ült össze a 20 tagú szerkesztőbizottság 14 tagja az első komoly értékelésre. Csatkai Endre vázolta a korábbi nehézségeket, az aránytalanságokat. Bízott abban, hogy következő évben szervezettebb lesz a cikkszerzés, a szerkesztőbizottsági tagok aktív támogatásával helyes arányok alakulhatnak ki. Elsőként Mollay Károly mondta el véleményét: „... egy vidéki folyóiratnak csak akkor van létjogosultsága, ha az országos igényeket elégíti ki. A folyóirat színvonalának versenyképesnek kell lennie.” Első helyen emelte ki a tudományos propaganda szerepét, a hiányzó tudományszakok (néprajz, irodalomtörténet, nyelvtudomány, nyelvjárások) pótlását. A terjesztési propagandát fokozni kell a tudományos intézeteknél, hangsúlyozta a lap külföldre küldésének fontosságát. A nyomda hibáit, így a betűtípusok megválasztását, a sajtóhibák sokaságát úgy lehet megszüntetni, mondotta, ha a már tördelt számból is kapnának korrektúrára levonatokat a szerzők. „... ne engedje a szerkesztőség, hogy a nyomda terrorizálja őket. ... mindent el kell követni,

³⁸ uo.

³⁹ SL XXVIII/13. 2.

⁴⁰ SL XXVIII/13. 3.

hogy a Szemlét a soproni nyomda készítse.” – Verbényi László pozitívan értékelte a sok kedvező véleményt, de szerinte sincs még meg a folyóirat végleges alakja. Feleslegesnek tartja a munkatársak minősítésének feltüntetését. A rovatok számát növelni kell, a tagoltabb tartalommutató hasznos lenne. Javasolja az egy évre megbízott főszerkesztő megerősítését, a tiszteletdíjak megvizsgálását. Fontosnak véli a cikk megírásának dátumát is feltüntetni. Tárczy-Hornoch Antal a lektorálás kérdésével foglalkozott, szerinte mentesíteni kell a szerkesztőt ennek terheitől. Roller Kálmán az aránytalanságok megszüntetését sok megjelenésre váró cikk meglétében látta. Takács Endre a tipográfiai kérdéseket tartotta javítandónak, másrészt azt javasolta, hogy a kis cikkek végére kell tenni a szerző nevét. Jelentős volt Bognár Dezső hozzászólása: „Párttitkári beosztásában is a legteljesebb mértékig a legteljesebb támogatását ajánlja fel a folyóiratnak. Véleménye szerint a helytörténeti profilt kell továbbra is biztosítani. A helytörténeti kutatásokhoz, amelyek a mozgalmi, illetve politikai természetű események kutatását is jelentik, pénzt fog biztosítani a tanács. Véleménye szerint megbízatásokat kellene adni a kutatómunkára. A kutatások olyanok legyenek, hogy azokra a munkásmozgalmi intézet is támaszkodhasson. Ezzel kapcsolatban említette meg azt is, hogy nem minden szempontból helyesek az olyan cikkek, mint Bors Andrásé, amely személyes visszaemlékezés és így pontatlan is lehet. A tudományos pontosságot, a tudományos hitelt ezekben a cikkekben is biztosítani kell. Foglalkozni kellene a Sopron környéki némettség problémáival is olyan természetű cikkekkel, amelyek buzdítóak, bátorító jellegűek. Ezzel a nemzetiségi politika végrehajtását segíti a Szemle.

Csatkai Endre válaszában kérte, hogy a rovatrend egyelőre még maradjon, mert a szerkesztő cikkekben még nem nagyon válogathat. Tájékoztatót adott a következő évi első szám már rendelkezésre álló cikkeiről, arra kérve a bizottság tagjait, hogy saját témáikból a soproni vonatkozásúakat írják meg, és másokat is kérjenek ilyenek írására. Hammerl Lajos technikai szerkesztő a Szemle gazdasági, lapterjesztői nehézségeit, a posta munkáját kifogásolta. De megjegyezte azt is, hogy az előfizetőkről készült kártyák címei pontatlanok, ezért gyakori a példányok visszaérkezése. Végül a szerkesztőbizottság megköszönte a más városba távozott Horváth Ottó munkáját, akinek helyét Friedrich Károllyal töltötte be, a két segédszerkesztő díjazását pedig évi 1.000 forintra emelte fel.⁴¹

⁴¹ SL XXVIII/13. 1.

A Szemle folyamatosan anyagi gondokkal küszködött. Az 1956. május 18-án tartott szerkesztőbizottsági ülésen a fő vitatéma az volt, hogy a népművelési csoport az általános takarékosagra hivatkozva 50%-al csökkenteni kívánta a személyi kiadásokat. Ez fenyegette az olvasószerkesztő és technikai szerkesztő korábban 500-ról 1.000 forintra emelt díjazását. A szerkesztőbizottság véleménye szerint azonban a korábbi hirdetések 15.000 forintnyi bevétele 3.000 forinttal növekedett, így tehát megvan a fedezet az évi 1000 forint kifizetésére.

Időközben újabb elismerések érkeztek a Szemle minőségéről. Kónya Lajos az Irodalmi Újságban jelentetett meg lelkes hangú cikket „A Soproni Szemle feltámadása” címmel.⁴² A Debreceni Néprajzi Intézetből Gunda Béla professzor 1957. november 1-jén kelt levelében kérte Csatkai Endrét, hogy a Szemle 1955–1956-os évfolyamait juttassa el hozzá. Az 1957-es évfolyam első két számról írja: „A Soproni Szemle legutolsó száma éppen az elmúlt hetekben volt a kezemben. Azt hiszem, elmondhatom róla, minden bántó udvariaskodás kizárásával, hogy nagyon jó anyagot tartalmaz, a kiállítása is igen példamutató. Nem érzik rajta semmi provinciális íz, vetekszik majd mind fővárosi folyóirattal. Különösen öröömre szolgált, hogy olvashattam benne közös tanítványunk Iváncsics Nándi kis néprajzi tanulmányát is.”⁴³ – Győrből Lengyel Alfréd főlevéltáros ígért cikket a Szemlének. „Ha igaz, akkor a közeli hetekben, talán januárban a Győri Szemlével is meg tudunk indulni. A tárgyalások igen jó mederben haladnak, és remélem, hogy nem lesznek akadályok az engedély kiadása körül sem. Sajnos nem egészen olyan formában jelenne meg, ahogy elgondoltam, de az volna a fontos, hogy végre Győr is kapjon publikációs lehetőséget.”⁴⁴

A Vasi Szemle 1958-ban, többévi előkészület után megjelent első kötetében a Soproni Szemle első három évfolyamát ismerteti, méltatja tartalmi gazdagságát. „Ám nem áll meg a múltnál, nem ragad meg benne, hanem mintegy a múlt alkotásainak ismertetésével ad ösztönzést a nagy múltú város holnapi történetének, jelenének alakításához. Így lesz a múlt és a jelen szerves egésszé, így érthető meg, miért harcol olyan elszántan, foggal-körömmel Sopron mai polgársága a korszerű városi követelmények kialakításáért, lakóhelyének fejlesztési lehetőségeiért, az ipar, a közlekedés, a kereskedelem, a művelődés helyi problémáinak megoldásáért. Örömmel és elgondolkozva for-

⁴² Irodalmi Újság 1956. március 10. 3. p.

⁴³ SL XXVIII/13. 3.

⁴⁴ uo.

gathatjuk a szomszédos város folyóiratát. Nekünk vasiaknak is lenne Sopronhoz hasonló adottságú városunk: Kőszeg. Ismerjük-e úgy értékeinket, mint a Soproniak a magukét?”⁴⁵

Kelényi Ferenc a Soproni Szemlében „A nyugat-dunántúli folyóiratok szerkesztői értekezlete Sárvárott” címmel, az 1958. augusztus 22-én megtartott találkozót ismertette. A tanácskozáson a Magyar Szocialista Munkáspárt Központját Papp Sándor, a Kiadói Főigazgatóságot pedig Köpeczi Béla képviselte. Kiss Gyula, a Vasi Szemle szerkesztője megállapította, hogy „a Vasi, a Veszprémi és a Soproni Szemle alapvető célkitűzése a nép kultúrájának emelésében és a közösség ügyének szolgálatában teljes azonosságot mutat, de a mód – ahogyan a céljukat elérni kívánják – egymástól eltérő, egyéni...” A Soproni Szemle a régi, tisztos tradíciók követelményei szerint halad, s egy gazdag történetű város múltjának feltárására és ismertetésére törekszik elsősorban. A Veszprémi Szemle méltatásának során a mához való közelségét, továbbá a szépirodalom és a tudományos alapú ismeretterjesztés vegyítésének irányzatát emelte ki az előadó. – „A Vasi Szemle célkitűzésében és a módszerében inkább a sopronival rokon..... megkísérli a jövőnek, a megye holnapjának megrajzolását is ésszerű tervek és módszerek közzétételével.” – Csatkai Endre felszólalásában a szerkesztés gondjai közül megemlítette, hogy a folyóirat sohasem szűkölködik cikkanyagban, csupán az egyes tudományágak helyes arányának és a cikkek olvashatóságának követelménye, néha pedig a túlzott terjedelem okoz nehézséget. A Tanácsköztársaság 40. évfordulójának kutatói szorgalmasan gyűjtik az anyagot, s az 1959. évi első szám a helyi munkásmozgalom számos értékes mozzanatát tárja majd az olvasók elé.”

A szemlék szerkesztői, munkatársai a továbbiakban a napi gondokról, kutatási feladatokról, a levéltári források feltárásáról, a nyomdai nehézségekről, a papírellátás hiányosságairól szóltak. Az MSZMP kiküldötte helyeselte az időszakos megbeszéléseket. „A párt helyesli ezeknek a kiadványoknak megjelenését, és egyre fokozottabban törekszik a vidéki kulturális gócok fejlesztésére, mert csak így várható a főváros és vidék közti szintkülönbség elmosódása. Fontosnak tartja a szemlékben a tudományos kérdések taglalását, azonban az eddigieknél nagyobb mértékben kell keresni a kapcsolatot a jelen kérdéseivel.” – Köpeczi Béla méltatta a helyi kezdeményezéseket a szemlék alapítása ügyében. A „helyismeret” és „helytörténet” fogalmának tisztázása kapcsán töb-

⁴⁵ Vasi Szemle 1958. I. 149–150.

bek között ezeket mondotta: „A modern helyismeret nemcsak a régi történelmi anyagoknak feldolgozást, céltudatos következtetésekkel ellátott feltárását jelenti, hanem a mai társadalmi problémák feltárását is. Nem közömbös tudományos szempontból sem, hogy megmutassuk azokat a változásokat, amelyek nálunk bekövetkeztek. Ilyen irányú törekvés a Soproni Szemlében – főleg jellegénél fogva – kevés van. ... Helyes lenne, ha bizonyos mértékig bővítenék ilyen irányú munkájukat”. – A Vas Megyei Tanács vb nevében Horváth Sándor elnökhelyettes zárszavában a szerkesztőségek összefogására buzdított.⁴⁶

Mindezek ismeretében újabb támadás érte a Szemlét a Kisalföld részéről, igaz a Győri Szemle még mindig nem jelent meg. Hasonlóan a Népművelés c. foyóiratban még 1956. májusában megjelent „Soproni Szemle vagy szemlélet” című cikkhez,⁴⁷ a bevezető méltatás után a Kisalföld újságírója is a múltban való elmélyülést, elzárkózást, a pozitivista szemléletet, az érdektelen és szükségtelen középkori cikkek sokaságát kifogásolta, a munkásmozgalom mellőzését nehezményezte. A cikk írója a fentebb idézett Köpeczi féle megállapítást is a Szemle szemére vetette. Kioktatott a további feladatokról. A sárvári értekezleten elhangzott Csatkai felszólalást mellőzte, miszerint az 1959-es évfolyam első számát a Tanácsköztársaság 40. évfordulójának szenteli. A rosszindulat, az irigység diktálta cikk 1959. február 12-én jelent meg.⁴⁸ Csatkai Endre már a sárvári értekezlet után, november 19-én kelt levelében részletesen ismertette a munkásmozgalmi szám tartalomjegyzékét Mollay Károllyal. „Már most Bognár értesített, hogy 20.000 forint érkezett Győrből 1959-re kiadandó tanácsköztársasági emlékalbumra. Így vetődött fel a kérdés: nem adná-e oda a pénzt a város a Szemlének, amely a feltüntetett anyagot igen gazdag képanyaggal külön füzetben adná ki, és ugyan felszabadulna az első szám.” Ehelyett a Városi Pártbizottság a „Tanácsköztársaság Sopron 1919.” című kötetet adta ki Kertész István szerkesztésében.

A Kisalföld cikke arra serkentette a párt helyi vezetését, hogy „megerősítse” a szerkesztőbizottságot. Így került a nevük az 1959. évi első számba: Csikós György, Erdély Sándor, Kölkedi István, Peterdi Ferenc, Simon János, Somkuti Elemér és Zárai Károly. Kiesett: Bodor Béla, Bognár Dezső, Botvay Károly, Horváth Ottó, Roller Kálmán, helyükbe Fábján Lajos, Fekete Ferenc, Földi Lőrincz, Friedrich Károly, Gál János

⁴⁶ SSz. 13 (1959) 333–334.

⁴⁷ Pesoldt Ferenc: Soproni Szemle vagy szemlélet. Népművelés 1956. május, 13. p.

⁴⁸ Horváth József: Egy olvasó megjegyzései a Soproni Szemlééről. Kisalföld, 1959. február 12. 8. p.

lépett, és így 20 főről 26 főre növekedett a bizottság. Mollay Károly a hírt véve írta Csatkai Endrének: „Olvastam a Kisalföld cikkét, bár kissé elkésett a szerkesztőbizottsági ülésről. Félek, a lehangosabbaktól nem fogsz sohasem cikket látni, már tudniillik a Szemlében közölhető. A cikk kissé gyermekbetegségesen balos.”⁴⁹ A Kisalföld cikkének megjelenésében a felelősség E. Fehér Pált is terhelte, aki a kulturális rovat szerkesztője volt. Csatkai Endre jó kapcsolatban maradt E. Fehér Pállal, mert jó publicistának tartotta. Későbbi levelezéseiből kiderül, hogy 1963-ban, egy újabb Szemle-szám kézhez vétele után elismerte a Szemle érdemeit. „Szinte nem ismerek vidéken megjelenő folyóiratot, mely ily gazdag lenne helytörténeti vonatkozású képes dokumentumanyagban. ... Hiszen vagy hat évfolyam van meg könyvtáramban – talán írhatnék róla valahova, minden esetre kellene. Már csak azért is, hogy helyreüssem azt a csorbát, amit a Kisalföld még 1958-ban „csorbított”, amikor is oly tisztes módon elnászpángoltuk a Szemlét. Kezembe került a cikk nemrég: hál’ Istennek a Szemle nem az ott kijelölt irányokat követte.”⁵⁰

A Szerkesztőbizottságba kooptált hét pártember talán nevével akarta védeni a Szemlét a külső támadásoktól, vagy „nyomásnak” szánta a pártvezetés a részvételüket a továbbiakra. Mindenesetre alig-alig jelent meg közülük a bizottsági üléseken valaki, az egy Kölkedi Istvánt kivéve, aki a magyar-osztrák forradalmi eseményekről több cikket közölt a Szemlében.

Mollay Károly a szokott szigorával írt az 1958. 3. szám megjelenése után, október 5-én Csatkai Endrének. „A Szemle legújabb számát megkaptam. Szép kiállítású, jó a papír, úgyhogy a nyomdát meg kell dicsérnem. Változatos a tartalma, a szerkesztés korábbi egyenetlenségei eltűntek. Nem értem, amit a sárvári szemle-szemlén elhangzottakról írtál. Miért nem kérdezted meg a nagy tudósoktól, hány helytörténeti cikket írtak már életükben, ha annyira értenek hozzá. Aztán miért ne lehetne meg minden megye vagy város szemléjének a maga sajátos, egyéni arculata? Miért kellene mind egyiknek a poraiból alig élemedett Vasi Szemléhez hasonlítani. Kiss Gyulát ismerem, tanítványom volt, attól tartok, amolyan melldőngető helyi nagyság lett belőle. Mutassa meg, írjon, mit tud. Aztán majd beszélünk. A szépírókkal csak küszködjenek ők, ha úgy vélik, hogy van jellegzetes vasi szépirodalom. Azt hiszem, a szépirodalomnak nagyobb

⁴⁹ Soproni Múzeum Helytörténeti Gyűjteménye, Csatkai-levelezés, M. 10.

⁵⁰ SL XXVIII/13. 3.

tájegységet (pl. Dunántúl) kell egy-egy folyóiratban összefoglalnia, mert különben menthetetlenül a provincializmusba, dilettantizmusba fullad.”⁵¹

A sok igaztalan vádaskodásra gyógyír volt Péter László szegedi irodalomtörténész cikke, amelynek kéziratát megküldte Csatkai Endrének. Részleteket idézünk belőle: „A Soproni Szemle bizonyos mértékig mintaképe lehet a hasonló föladattal működő vagy eztán induló vidéki folyóiratnak. Ízléses külsőben, gondos, szakértő szerkesztésben, gazdag és értékes közleményekben például szolgálhat.” A Szemle szám tartalmi összetételét értékelve, méltatva, felveti annak a kérdését, hogy a „helytörténeti folyóirat” helyett jobb volna a „helyismereti folyóirat” felirattal ellátni a lapot,” ... ennek megfelelően a történeti, adatföltáró és -közlő írások mellett – akár külön rovatként is – helyet adni a várospolitikai és városfejlesztési problémáinak, a ma és holnap színvonalas, elemző, népszerű tudományos módszerrel megírt problémáinak. ... „A Soproni Szemle ma a legjobb vidéki helytörténeti folyóiratunk. Ha még közvetlenebbül vállalja a szeretett város jelenének és jövőjének szolgálatát, értéke és jelentősége csak növekedhet.”⁵²

Csatkai Endre azonban keserű szájízzel írta Traeger Ernőnek, a Sopronból elszármazott lokálpatriótának, 1959. február 9.-én: „Szemlénkkel ismét sok a baj; a nyomda felemelte egy szám árát 14000 forintra, bár amikor indultunk, 7-8000 volt egynek az ára. Így most igen nagy kérdőjel, meddig bírjuk az iramot. A legközelebbi számot a Tanácsköztársaság 40. évfordulójára a munkásmozgalom soproni történetéből vett részletekkel töltjük meg. Az új szerkesztőbizottság jobban belenyúl a munkamenetbe, mint az eddigi, 25 tagú lett és az utolsó 15 évet kívánja jobban érvényesülni. Megadták a főszerkesztői címet, de ugyanakkor kevesebb a beleszólásom a dolgokba, mint eddig, amikor magam csináltam. A felelősség azonban megmaradt továbbra is. Hát majd meglátjuk, hogy alakulnak a dolgok.”⁵³ Az évfolyam további számai is hoztak a Tanácsköztársaság idejére vonatkozó cikkeket. Kiemelkedik közülük Sós Katalin tanulmánya, amely az osztrák–magyar kapcsolatokat elemzi.⁵⁴

Az első öt év történetét azért mutattuk be ilyen részletesen, hogy lássa az olvasó a küzdelmes évek sokszor zűrzavaros menetét és azt az összefogást, amely a város részéről Csatkai Endre, Mollay Károly, Verbényi László, Bognár Dezső, Mollay János és

⁵¹ SL XXVIII/13. 1.

⁵² uo.

⁵³ SL XXVIII/13. 2.

⁵⁴ SSz 13. (1959) 289. skk.

Tárczy-Hornoch Antal között kialakult a Szemle újjáélesztése és talpon maradása érdekében. A győriek akadékoskodása, irigysége, gáncsoskodása azonban csak erősítette a soproni értelmiségben, a szerzői gárdában azt az érzést, hogy a város történelmi múltja, jelen erőfeszítései előbb-utóbb meghozzák eredményeiket. Sopronnak soha nem Győr város vezetésével volt vitája, hanem a megyei párt és tanácsi vezetéssel.

Képalírások

1. kép. A Darvas József népművelési miniszterhez írott levél aláírói
2. kép. Augusztinovicz Elemére gyűjtőíve a gyógyszerészek körében, 1955. március 1.
3. kép. Csatkai Endre szerkesztői bejegyeztetése a Soproni Szemle élére